

สิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

Nationality Less Children's Education Right, in Case Study of
Ban Pong Noi School, Amphoe Muang, Chiang Mai Province

วสันต์ ปวนป็นวงศ์¹

Wasan Pounpunwong²

บทคัดย่อ

งานวิจัยสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสองประการ คือ (1) เพื่อศึกษาสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติในพื้นที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และ (2) เพื่อศึกษาการดำเนินการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ต่อเด็กไร้สัญชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ตามรูปแบบการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work)

ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนบ้านโป่งน้อยมีเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ หรือเด็กไร้สัญชาติ ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้เข้ามาศึกษาอยู่ที่โรงเรียนนี้จริง และส่วนมากเป็นเด็กที่ไม่มีสัญชาติ และรัฐเองก็ไม่รับรองสถานะความเป็นพลเมืองของกลุ่มเด็กเหล่านี้ ซึ่งเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้เป็นบุตรหลานของแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานให้กับนายจ้างในบริเวณชุมชนบ้านโป่งน้อยและบริเวณชุมชนใกล้เคียง โรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และตามหลักของรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 12 ปี โดยที่รัฐต้องเป็นผู้จัดหาให้และไม่เก็บค่าใช้จ่ายใดๆ

¹ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก 65000
อีเมล: reddevil_small@hotmail.com

² College of Local Management and Development, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok 65000. E-mail: reddevil_small@hotmail.com

เกณฑ์การรับเด็กนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ไม่ได้มีความแตกต่างในเรื่องของการแบ่งแยกระหว่างเด็กไทยในพื้นที่กับเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ ถึงแม้ว่าเด็กเหล่านี้จะไม่มีเอกสารในการแสดงตัวตนว่าเป็นคนไทย แต่ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยก็ได้คำนึงถึงหลักการศึกษาที่ไม่จำกัดในด้านเชื้อชาติซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้มีสิทธิความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษาให้เทียบเท่ากับบุคคลอื่นๆ โดยเป็นไปตามกฎระเบียบและข้อกฎหมายและนโยบายในการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อย การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้นให้ความสำคัญกับสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งการเรียนการสอนและการรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติเหล่านี้ดำเนินการภายใต้นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

สำหรับข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติในงานวิจัยสำหรับโรงเรียนบ้านโป่งน้อยเพื่อเอื้อให้เกิดการเข้าถึงของสิทธิทางการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ ได้แก่ (1) การให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติควรคำนึงถึงสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นการพัฒนารู้ความสามารถและคุณภาพของเด็กไร้สัญชาติให้สามารถพัฒนาตนเองได้ และควรให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองในเรื่องการมองเห็นคุณค่าในตัวเองเพื่อลดการช่วยเหลือจากบุคคลอื่นเพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิตร่วมกับคนอื่นๆ ในสังคมได้ (2) การให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาตินั้น ต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกันในทุกๆ ด้านเพื่อให้เด็กไร้สัญชาติเหล่านี้สามารถเข้าถึงสิทธิการศึกษาได้อย่างทั่วถึงและทัดเทียมกับคนอื่นๆ บนพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากงานวิจัยฉบับนี้ คือ หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักถึงและวางแนวทางในการปฏิบัติต่อเรื่องสิทธิการเข้าถึงการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติโดยไม่ยึดหลักในด้านกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงความสำคัญในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสภาพจิตใจของเด็กไร้สัญชาติด้วย

คำสำคัญ สิทธิการศึกษา, เด็กไร้สัญชาติ, ชาติพันธุ์

Abstract

The research of the Nationality less Children's Education right, in case study of Ban Pong Noi School, Amphoe Muang, Chiang Mai Province, Thailand had two objectives (1) to study about their ability to be educated and (2) to study about the management of Ban Pong Noi school to do with Nationality

less Children. The Study was Qualitative research follow to social sciences research design, using in-depth interview and observation, furthermore data collection from related documents, researches and field survey methods.

It was found that, part of student of Ban Pong Noi School are Nationality less Children who immigrated to this area and ignored by government to get civil status. They are descendant of alienate worker who work for local employer in and nearby this area. Ban Pong Noi school obey the National Education Act and constitution which notice that everybody must be educated the basic Education in at least 12 years due to state management without any expense. Student affirmative criterion of Ban Pong Noi School is not different from nationality Children, even though these children have no any permit document to show that they are Thai, by the way School has considered an education without racial discrimination which inure to allow the nationality less children to be educated and equal to get education like other nationality children. It's conform to the laws and rules even more, it's the management policies of school. The education management of Ban Pong Noi school places importance on education right of nationality less children which according to the rules of education ministry.

Practical recommendation in this research had two point (1) Education right dispensation must aware to pragmatic focus on development of knowledge and abilities for living with others in society. (2) Education right dispensation must aware to all equality for the Nationality less Children's access to education opportunities thoroughly and uniformly with others base on Human Dignity. Moreover, in this research had Policy recommendation is the state agency and organization involved must wear to practical planning access to the Nationality less Children's Education right without legal principles only but regardless of the importance of human dignity and the mentality of Nationality less Children's.

Keywords Education Right, Nationality Less, Ethnic

1. บทนำ

พัฒนาการของการรวมศูนย์ของประเทศไทยเริ่มจากในช่วงรัชกาลที่ 5 ได้ใช้นโยบายในการปกครองประเทศโดยการตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง หรือที่เรียกว่า “รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์” ทำให้ส่งผลต่อความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่มีอยู่ถูกกลืนหรือสูญหายในด้านการตั้งอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางเป็นเครื่องมือในการทำให้คนพื้นถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ถูกทำลายและเสียอัตลักษณ์ของตนเองลงไป เช่น การแต่งกาย และภาษาพูด เป็นต้น ต่อมาในต้นสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 ซึ่งทำให้เกิดกฎหมายสัญชาติขึ้นสำหรับกฎหมายนี้บังคับให้ประชาชนในสังคมไทยทุกคนต้องมีบัตรประจำตัวประชาชน โดยเริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2486 และต่อมาใน พ.ศ. 2495 มีการออกกฎหมายทะเบียนราษฎรเพื่อบันทึกการเคลื่อนไหวของประชาชนเกี่ยวกับ การเกิด การตาย และการย้ายที่อยู่ ด้วยเหตุนี้คนที่ได้รับสัญชาติไทยจึงเป็นบุคคลที่มีอยู่ตามทะเบียนราษฎร และได้รับสิทธิในการบริการของรัฐนั้นๆ ด้วยความเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคมในอดีตถึงรัฐชาติสมัยใหม่ รัฐจึงให้ความสำคัญกับกฎหมายสัญชาติมากกว่าความหลากหลายของชาติพันธุ์เหมือนกับในอดีต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2526, น. 21)

ด้วยเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมในช่วงต้น ทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณประเทศไทยกับพื้นที่บริเวณรอบข้างนั้นประสบปัญหาในการอพยพเคลื่อนย้ายเนื่องจากในอดีต ปัญหานี้ไม่เกิดขึ้นเพราะแต่ก่อนผู้คนสามารถติดต่ออพยพเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี แต่หลังจากที่รัฐออกกฎหมายสัญชาติขึ้นมา ผู้คนเหล่านี้ก็ไม่สามารถอพยพเคลื่อนย้ายได้อย่างอิสระเหมือนแต่ก่อน โดยที่การอพยพเคลื่อนย้ายในสังคมไทยหลังจากการเกิดกฎหมายรัฐชาตินั้น ต้องคำนึงถึงเงื่อนไขของกฎหมายสัญชาติที่รัฐนั้นรับรองสิทธิและการมีตัวตนของคนๆ นั้น ฉะนั้น ทำให้คนที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรนั้นไม่ถือว่าเป็นคนไทยและไม่ได้รับสิทธิในการให้บริการของรัฐ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา (ชุตี งามอรุณเลิศ, ดร.ณิ ไพบูลย์กุล, สรินยา กิจประยูร, และอภิชาติ ลายสนิทเสรีกุล, 2552, น. 32-33) นอกจากนี้ปัจจัยที่เกิดจากการปรับตัวของโครงสร้างทางสังคมและการเมืองแล้วยังมีปัจจัยด้านเศรษฐกิจอีก เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนจากสังคมยุคจารีตมาเป็นสังคมสมัยใหม่จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพได้พัฒนากลายเป็นระบบเศรษฐกิจแบบค้าขายซึ่งมีเงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้า ดังนั้น ทำให้สังคมไทยพัฒนาไปสู่ความทันสมัยและการขยายตัวของนายทุน แรงงาน การจ้างงาน การค้า และบริการมากขึ้นเนื่องจากผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของสังคมไทย เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้อพยพพลัดถิ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทยโดยมีการเข้ามาตั้งที่อยู่อาศัย

และประกอบอาชีพรับจ้างต่างๆ ในประเทศไทย (ปิ่นแก้ว อุณแก้ว, 2550, น. 40) นอกจากปัจจัยดังกล่าวที่เป็นตัวดึงดูดแล้ว ยังมีปัจจัยที่ผลักดันให้คนอพยพเหล่านี้หลบหนีเข้ามาในประเทศไทยอีก ได้แก่ คนที่เคยมีรัฐแต่ต้องอพยพเพื่อที่หลบหนีจากสภาวะสงคราม เช่น จีนฮ่ออพยพ จีนฮ่ออิสระ ญวนอพยพ ไทลื้อ ผู้หลบหนีเข้าเมืองจากประเทศเมียนมา และลาวอพยพ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคนที่ไม่มียุทธที่อพยพเข้ามา คือ คนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ตามพื้นที่นี้อยู่แล้วก่อนการเกิดรัฐชาติ ซึ่งส่วนมากอาศัยในภาคเหนือและภาคตะวันตกของไทย เช่น ม้ง เย้า ลีซู ลาหู่ อาข่า ไทใหญ่ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการอพยพของคนเหล่านี้ในช่วงที่ผ่านมา แต่ประเทศไทยก็ไม่ถือว่าคนเหล่านี้เป็นคนไทยและไม่ได้รับการรับรองสัญชาติจากรัฐไทย และไม่ถือว่าคนที่อพยพเข้ามาเหล่านี้มีตัวตนอยู่ในประเทศไทย ซึ่งอาจเรียกว่ากลุ่มคนที่อพยพนั้น กลายเป็นคนไร้รัฐก็ว่าได้ จากปัญหาการอพยพของคนไร้สัญชาติในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งประเทศไทยก็ได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น ให้คนเหล่านี้เข้ามาอาศัยอยู่เป็นการชั่วคราวและมีการผลักดันกลับสู่ประเทศเดิม หรือส่งคนเหล่านั้นไปยังประเทศที่สาม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองยังทวีมากขึ้นโดยการอพยพมาของคนเหล่านี้ได้อพยพมาเป็นครอบครัวกลุ่มใหญ่ๆ เช่น พ่อ แม่ ลูก รวมกันเป็นหลายๆ ครอบครัว ดังนั้น ในการศึกษาสิทธิการเข้าถึงเด็กไร้สัญชาติในครั้งนี้จึงสังเกตเห็นปัญหาว่าการที่มีเด็กจำนวนมากอพยพตามพ่อแม่เข้ามาทำงานเป็นแรงงานในประเทศไทยนั้น เด็กที่อพยพเข้าเหล่านี้รัฐได้มีการจัดการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติเหมือนกับเด็กที่มีสัญชาติหรือไม่ (ไทยเอ็นจีโอ, 2548)

ปัจจุบันนี้ ปัญหาที่เกี่ยวกับคนไร้สัญชาติได้ถูกถกเถียงและเกิดข้อเรียกร้องให้เกิดความเป็นธรรมรวมถึงความเท่าเทียมกันในสังคมเนื่องจากประเด็นดังกล่าวได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงสิทธิในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเท่าเทียมกัน ในสังคมไทยนั้นก็นำหลักการเคารพสิทธิของความเป็นพลเมืองรัฐ ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ในมาตรา 4 ที่มีหลักการสำคัญว่า “มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะรวยหรือจน” (วินัย ศรีเรือง, 2544, น. 12) ดังนั้น ด้วยกระแสที่มีข้อถกเถียงว่ารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม แต่ทำไมเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้จึงไม่ได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถและสิทธิทางการศึกษาให้เทียบเท่ากับเด็กที่มีสัญชาติไทย แต่อย่างไรนั้นสำหรับประเด็นเรื่องการจัดการศึกษาให้กับเด็กไร้สัญชาติจะเห็นได้จากก่อนนั้นไม่มีการจัดการศึกษาหรือมีสถานที่ศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ แต่ปัจจุบันเมื่อมีกระแสข้อถกเถียงดังกล่าว ทำให้รัฐได้นำเรื่องการจัดการศึกษาและสิทธิทางการศึกษาสำหรับเด็กไร้สัญชาติออกเป็นกฎหมายบังคับที่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 43 ระบุว่า สิทธิในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องไม่ต่ำกว่า 12 ปี ที่รัฐ

ต้องจัดให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ นอกจากนี้ รัฐยังออกกฎหมายอีกฉบับหนึ่งฉบับที่มุ่งสู่การพัฒนาสิทธิการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งระบุไว้ว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาตนเองของบุคคลที่เข้ารับการศึกษ และส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากการส่งเสริมสิทธิทางการศึกษาของรัฐตามหลักข้อกฎหมายแล้ว (สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ม.ป.ป.) ทั้งนี้ ยังได้หยิบยกข้อกฎหมายการขยายสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาในนโยบายรัฐบาล เช่น รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ที่กำหนดนโยบายเรียนฟรี 15 ปี โดยการให้โอกาสผู้ยากไร้ทำให้เกิดความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษา (นิกร เพ็งสี, 2552) สำหรับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ก็ได้มีการระบุถึงสิทธิความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษา กล่าวคือ ส่วนที่ 8 ว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา มาตรา 49 ระบุว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐโดยในประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการศึกษาในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยได้ให้ความสำคัญต่อประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการศึกษาโดยกำหนดไว้เป็นกฎหมายของรัฐในการเป็นแนวทางปฏิบัติ (สถาบันพระปกเกล้า, 2547) จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นที่มีข้อกฎหมายมากมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้เด็กไร้สัญชาติออกมานั้น คำถามคือ ทุกโรงเรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและทั่วถึงหรือไม่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงถือว่าการศึกษาเรื่องสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อยอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จึงเป็นการศึกษาว่านโยบายของรัฐนั้นสามารถใช้ได้จริงหรือไม่

จากที่มาของปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ส่งผลให้เกิดคำว่าสัญชาติและคำว่าไร้สัญชาติขึ้นมานั้น เป็นผลทำให้เกิดปัญหาตามมามากมาย โดยเฉพาะปัญหาด้านสิทธิในการให้บริการของรัฐในด้านต่างๆ โดยในที่นี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติเพราะถือว่ามีเด็กจำนวนไม่น้อยที่เป็นเด็กไร้สัญชาติที่เกิดจากการที่พ่อแม่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในเรื่องสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากมีเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์

อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เด็กกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ได้เข้ามาอาศัยกับพ่อแม่ที่เข้ามารับจ้างเป็นแรงงานก่อสร้างและรับจ้างทั่วไปในตัวเมืองเชียงใหม่ ซึ่งการเข้ามาของเด็กเหล่านี้รัฐไม่ได้รับรองความเป็นคนไทยของพวกเขาซึ่งทำให้เด็กเหล่านี้ตกเป็นเด็กไร้สัญชาติ (ศุภชัย สติรศิลป์, 2527, น. 26)

โรงเรียนบ้านโป่งน้อยตั้งอยู่ที่ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง สังกัดหน่วยงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มเด็กที่ไม่มีสัญชาติที่อพยพลงมาจากพื้นที่ราบสูงซึ่งส่วนมากเป็นชาติพันธุ์ ไทใหญ่ ม้ง อาข่า มูเซอ และลีซุ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ วิจัยครั้งนี้จึงมีความสนใจในเรื่องสิทธิทางการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งมีจำนวนมากในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย โดยทางโรงเรียนมีการรับเด็กไร้สัญชาติกลุ่มนี้เข้ามารับการศึกษาโดยเห็นว่ากลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา คนไร้สัญชาติ สมควรที่จะต้องได้รับการพัฒนาตามศักยภาพและมีโอกาสที่เหมาะสมจากรัฐซึ่งจะทำให้ช่วยพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนเหล่านี้ให้ดีขึ้น โดยส่งเสริมความรู้ความสามารถเพิ่มความแข็งแกร่งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้สามารถปรับตัวให้มีชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสถานะแวดล้อมต่างๆ โดยที่วิจัยครั้งนี้เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นเรื่องของสัญชาติและความไร้ตัวตนอยู่ในสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นไม่มีโอกาสหรือสิทธิในการเข้าถึงการศึกษา จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้จึงต้องดำเนินการเพื่อหาคำตอบจากข้อกฎหมายและหลักการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นของรัฐ ทั้งนี้ ก็เพื่อเป้าหมายอันนำไปสู่การเข้าถึงระบบการศึกษาและหลักสิทธิมนุษยชนของกลุ่มเด็กไร้สัญชาติในพื้นที่ดังกล่าว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติในพื้นที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- (2) เพื่อศึกษาการดำเนินการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยต่อเด็กไร้สัญชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตทางด้านพื้นที่

โรงเรียนบ้านโป่งน้อย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา คือ การเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติและการดำเนินการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยต่อเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในระดับชั้นเตรียมอนุบาลจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

4. นิยามคำศัพท์

สิทธิการเข้าถึงทางการศึกษา หมายถึง สิทธิทางศึกษาตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวว่า สิทธิการเข้าถึงการศึกษา คือ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่งและการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ

5. เครื่องมือและวิธีการศึกษา

วิจัยเรื่องสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการวิจัยที่เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์จริง เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลที่ได้เหล่านั้นมาวิเคราะห์ผลเพื่อหาคำตอบในการวิจัยครั้งนี้ โดยที่มุ่งเน้นการศึกษาค้นคว้าในเรื่องสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูล โดยสามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม โดยใช้เกณฑ์พิจารณาจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ดังนี้

(1) ครูและเจ้าหน้าที่ในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณากลุ่มตัวอย่างจากคุณสมบัติที่เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลพื้นที่ศึกษา ดังนี้

▪ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย	1 คน
▪ ครู	5 คน
▪ นักศึกษาฝึกสอน	3 คน

- เจ้าหน้าที่ห้องสมุด 1 คน
- เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน
- นักการภารโรง 1 คน

(2) ประชากรในพื้นที่ หมายถึง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ หมู่บ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างของประชาชนในพื้นที่ โดยเกณฑ์การพิจารณาจากบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านโป่งน้อยเป็นเวลานานมากกว่า 10 ปีขึ้นไป โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) คือ

- ชาวบ้านในหมู่บ้านโป่งน้อย 10 คน
- ประชาชนชาวบ้าน 1 คน
- เจ้าอาวาสวัดโป่งน้อย 1 คน

(3) นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กที่มีสัญชาติไทย โดยเกณฑ์พิจารณาจากการเป็นเด็กที่อาศัยในพื้นที่หมู่บ้านโป่งน้อยและมีสถานะเป็นพลเมืองรัฐไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างนักเรียนในพื้นที่โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) คือ

- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 5 คน
- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 5 คน
- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 5 คน
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 3 คน
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 3 คน

(4) นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ โดยเกณฑ์การคัดเลือกพิจารณาจากคุณสมบัติที่เด็กนักเรียนดังกล่าวไม่ได้รับการรับรองสัญชาติจากรัฐไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างนักเรียนในพื้นที่โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) คือ

- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 7 คน
- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 7 คน
- นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 4 คน
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 4 คน
- นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 4 คน

(5) ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ เกณฑ์ในการพิจารณาจากคุณสมบัติเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งไม่ได้มีสถานะที่รัฐไทยรองรับว่าเป็นบุคคล

สัญชาติไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างนักเรียนในพื้นที่โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) คือ

- ผู้ปกครอง 15 คน

5.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

5.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากกลุ่มประชากรที่ทำการศึกษา

ก. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) การเก็บข้อมูลจากครูและเจ้าหน้าที่ ประชากรในพื้นที่ นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กที่มีสัญชาติไทย นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ และผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

- กำหนดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของและกำหนดบุคคลที่ต้องการจะสัมภาษณ์
- จัดทำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์ครูและเจ้าหน้าที่ ในกรณีของประชากรในพื้นที่ นักเรียน และผู้ปกครองไม่ต้องทำหนังสืออย่างเป็นทางการ แต่อาจติดต่อประสานทางโทรศัพท์เพื่อชี้แจงและขออนัดสัมภาษณ์
- ส่งหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์หน่วยงานเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเข้าสัมภาษณ์
- ภายหลังได้รับการอนุญาตให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ประสานติดต่อดำเนินการเพื่อเข้าสัมภาษณ์
- การดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและเก็บข้อมูลโดยการจดบันทึก บันทึกเสียง และถ่ายภาพ นอกจากนี้ ในบางโอกาสผู้วิจัยได้ถูกเชิญเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประชุมของหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากในการเก็บข้อมูลดังกล่าว

จากข้างต้น ผู้วิจัยได้อธิบายถึงวิธีการเก็บข้อมูลในส่วน of ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากข้อมูลจากครูและเจ้าหน้าที่ ประชากรในพื้นที่ นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กที่มีสัญชาติไทย นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ และผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ซึ่งมีการกำหนดกลุ่มประชากรไว้แล้วก่อนที่จะลงพื้นที่เข้าสัมภาษณ์เก็บข้อมูล

(2) การเก็บข้อมูลภาคสนามในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การเก็บข้อมูลดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่ประชากรในพื้นที่ นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กที่มีสัญชาติไทย นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ และผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย การเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามในหมู่บ้านโป่งน้อย ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง นอกจากนี้ ผู้วิจัยก็ยังเข้าไปเป็นผู้สังเกตพื้นที่ รวมถึงการจดบันทึกและถ่ายภาพในพื้นที่ศึกษา

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในส่วนของข้อมูลปฐมภูมิที่อธิบายมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเป็นที่น่าพอใจและสามารถนำไปสู่การเขียนงานวิจัยฉบับนี้

ข. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ในงานวิจัยฉบับนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูและเจ้าหน้าที่ ประชากรในพื้นที่ นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กที่มีสัญชาติไทย นักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ และผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย เพื่อทราบถึงสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ และการดำเนินการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยต่อเด็กไร้สัญชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ค. การสังเกตการณ์อย่างไม่มีส่วนร่วม (Observer)

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้วิธีการสังเกตสภาพความเป็นอยู่ของครูกับนักเรียนที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ ทั้งนี้ รวมถึงพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อนนักเรียนที่เป็นเด็กสัญชาติไทยที่ปฏิบัติต่อนักเรียนที่เป็นเด็กไร้สัญชาติ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์และเขียนในงานวิจัยฉบับนี้

5.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ประกอบไปด้วยหนังสือ ตำราวิชาการต่างๆ วิทยานิพนธ์ บทความจากวารสาร และเอกสารราชการ รายงานข่าวต่างๆ ทั้งจากไทย และต่างประเทศ สรุปรวบรวมจากสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์และเว็บไซต์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5.2 กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่อง สิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านโป่งน้อย เริ่มต้นจากการที่มีการตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิในการเข้ารับการศึกษา ซึ่งสิทธิเหล่านั้นเป็นสิ่งที่บุคคลที่ดำรงชีวิตอยู่ในรัฐควรจะได้รับบริการเหล่านั้นจากรัฐ เพื่อเป็นไปตามสิทธิของบุคคลที่พึงได้รับจากรัฐนั้นๆ แต่การได้รับการบริการเหล่านั้นกลับถูกกีดกันด้วยคำว่า “สัญชาติ” ซึ่งเป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกว่าบุคคลนั้นสามารถที่จะได้รับการบริการด้านต่างๆ ที่รัฐจัดให้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าสัญชาติมีความสำคัญมากที่จะทำให้บุคคลหนึ่งๆ ดำเนินชีวิตได้อย่างสะดวกสบายในพื้นที่ดินแดนของรัฐหนึ่งๆ ได้ แต่ในความเป็นจริงแล้วประเทศไทยมีกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมารัฐได้อำรูปแบบในการปกครองในด้านความมั่นคงของชาติจึงกล่าวหาชาติพันธุ์ที่ด้อยอำนาจทางสังคมเหล่านี้ว่าเป็นปัญหาและไม่ยอมรับการมีตัวตนของกลุ่มคนเหล่านี้ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์เผ่าต่างๆ แรงงานอพยพ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นขาดโอกาสในการใช้สิทธิต่างๆ ที่พวกเขาพึงได้รับ ทั้งๆ ที่บางคนก็เกิดในรัฐไทย

ในปัจจุบัน ปัญหาดังกล่าวถูกเรียกร้องให้เกิดความเป็นธรรมและความเท่าเทียมกันในสังคม เนื่องจากการที่ประเด็นดังกล่าวถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงสิทธิในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิความเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นกระแสการพูดถึงกันในระดับชาติและระดับเวทีโลก เช่น การประกาศขององค์การสหประชาชาติที่กล่าวถึงปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักสิทธิมนุษยชนที่มีการกล่าวถึงความเท่าเทียมกันด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ทุกคนพึงได้รับการเคารพนั้น ด้วยเหตุนี้ กระแสการเรียกร้องในเรื่องสิทธิและเสรีภาพจึงเป็นแรงผลักดันให้แต่ละรัฐต้องตระหนักถึงความสำคัญ โดยประเทศไทยก็ได้มีการประกาศใช้นโยบายและกฎหมายที่มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะด้านสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงการศึกษา ซึ่งใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้าในหัวข้อ การศึกษาเรื่อง สิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านโป่งน้อย ที่จะกำหนดภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการเข้าถึงการศึกษา โดยอาศัยแนวความคิดพัฒนาการด้านสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติและแนวคิดสิทธิในการเข้ารับการศึกษามาเป็นกรอบในการอธิบายโดยใช้ข้อกำหนดที่มีเนื้อหาในเรื่องสิทธิและเสรีภาพในการเข้าถึงการศึกษา จากข้อกำหนดดังต่อไปนี้คือบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 43 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 โดยมีเนื้อหาของสิทธิการศึกษาคือ บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการเข้ารับการศึกษาไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐต้องจัดหาให้โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายใดๆ ซึ่งบุคคลเหล่านั้น ได้แก่ ผู้ยากจน ผู้พิการ

ผู้ไร้สัญชาติ หรือผู้ด้อยโอกาสที่อยู่ในสถานะลำบาก ซึ่งกรอบแนวคิดนี้จะใช้เป็นแนวทางการศึกษาวิจัยการดำเนินงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ตามวัตถุประสงค์งานวิจัย ดังนี้ (1) สิทธิในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติในพื้นที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (2) การดำเนินการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยต่อเด็กไร้สัญชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

6. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง ซึ่งวิธีการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าว เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ ประยุกต์ใช้กับงานภาคสนามที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปศึกษาค้นคว้าซึ่งเอกสารและงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้า มีดังนี้

6.1 ปัญหาไร้สัญชาติ

กฤตยา อาชวนิจกุล และพรสุข เกิดสว่าง (2548) ได้ให้ความหมายของคำว่า สัญชาติ คือ สิ่งที่มีมนุษย์กำหนดขึ้นเพื่อแสดงสถานะบุคคล สิทธิ หรือการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมชาติคนอื่นๆ สัญชาติจึงมีความสำคัญต่อการเป็นพลเมืองของรัฐในรัฐใดรัฐหนึ่ง ซึ่งจะได้รับสิทธิและการบริการต่างๆ จากรัฐนั้นอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

พันธุทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร (2545 อ้างถึงใน กิตติวราญา รัตนถณี, 2549) ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีบุคคลไร้สัญชาติอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก การไร้สัญชาติของบุคคลเหล่านี้เกิดขึ้นจากหลายๆ สาเหตุ เช่น การไม่ได้รับการรับรองการเกิดจากรัฐใดเลย การไม่มีข้อเท็จจริงอันแสดงรากเหง้าที่นำไปสู่จุดเกาะเกี่ยวกับรัฐใดรัฐหนึ่งอย่างแท้จริง

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ได้ให้ความหมายของคำว่าคนไร้สัญชาติ หมายถึง บุคคลที่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นผู้มีสถานะที่เป็นสมาชิกของประเทศใด หรือไม่มีประเทศใดรับว่าเป็นสมาชิกหรือเคยเป็นสมาชิกของประเทศ ด้วยลักษณะนี้อาจจะมีทั้งคนต่างด้าวจริงๆ และผู้ที่มีฐานะทางกฎหมายที่เป็นผู้มีสัญชาติไทย เพียงแต่ยังไม่มีพิธีการพิสูจน์ หรือไม่มีพยานหลักฐานในการพิสูจน์

จากข้อมูลดังกล่าว ปัญหาการไร้สัญชาติที่มีข้อมูลตรงกัน คือ คนไร้สัญชาติ เป็นเสมือนบุคคลที่ไม่มีตัวตนในรัฐนั้น ซึ่งการไม่มีตัวตนของบุคคลเหล่านี้ส่งผลให้พวกเขาไม่ได้ถูกการรับรองหรือการยอมรับในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ รวมไปถึงการขาดโอกาสในการเข้าถึงสิทธิในการบริการของรัฐอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

6.2 การจัดการศึกษาให้กับคนไร้สัญชาติ

เรณู ลีสุวรรณ (2535) ได้อธิบายว่า นโยบายรัฐเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือตามความจำเป็น และเป็นการกำจัด ควบคุม ปราบปราม ซึ่งทั้ง 2 แนวทางนี้ยังคงเน้นและใช้เป็นนโยบายหลักอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ รัฐบาลยังประกาศใช้ “นโยบายรวมพวก” ซึ่งถือว่ากลุ่มชาติพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยมีสิทธิเท่าเทียมกับคนไทยทั่วไป โดยนโยบายของรัฐถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติกับกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ในความเป็นจริงนั้นจุดมุ่งหมายของนโยบายจะเน้นที่การแก้ปัญหาด้านความมั่นคงให้แก่อรัฐเป็นหลัก ส่วนนโยบายการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มชาติพันธุ์นั้นจะต้องมีการดำเนินการเป็นกรณีพิเศษแตกต่างไปจากโรงเรียนพื้นราบทั่วไป โดยรัฐและคนส่วนใหญ่จะมีแนวคิดในการพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์มาจาก 2 แนวคิดข้างต้น โดยกล่าวหาว่า กลุ่มชาติพันธุ์เป็นต้นเหตุแห่งปัญหาต่างๆ ซึ่งจะเห็นว่าสิ่งที่อยู่เบื้องหลังการกำหนดนโยบายดังกล่าวไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อที่จะแก้ปัญหาการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างแท้จริง แต่เป็นการพยายามเพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงของชาติมากกว่า ซึ่งก็หมายความว่า ทิศทางการพัฒนาการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นถูกกำหนดอยู่ภายใต้อุดมการณ์ความมั่นคงของชาติและการพยายามปลูกจิตสำนึกให้กลุ่มชาติพันธุ์นั้นกลายเป็นคนไทยนั่นเอง

ดุสิต ดวงสา (2537) อธิบายว่า การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ เริ่มจากหน่วยงานพัฒนาเอกชน คือ กลุ่มมิชชันนารีที่ได้เดินทางเข้าไปจัดการศึกษาควบคู่กับการเผยแพร่ศาสนา โดยกลุ่มมิชชันนารีเหล่านี้ได้สอนให้ชาวเขารู้จักดูแลสุขภาพและการบริโภคอาหาร แต่ในส่วนของภาครัฐ ได้เริ่มจากการจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลในชุมชนบนที่สูงเมื่อปี พ.ศ. 2496 เริ่มมีโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพื่อรับนักเรียนชาติพันธุ์เข้าเรียนในปี พ.ศ. 2496 และในปี พ.ศ. 2499 ตำรวจตระเวนชายแดนเริ่มเข้ามาจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในท้องที่ทุรกันดารและหมู่บ้านที่อยู่บริเวณชายแดน ซึ่งรัฐเริ่มมีนโยบายการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ในปี พ.ศ. 2504 โดยมีการจัดตั้งคณะอนุกรรมการสาขาการศึกษาครั้งแรกและมีการกำหนดให้การศึกษาระดับประถมศึกษา กับกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้รูปแบบของ “การสงเคราะห์กลุ่มชาติพันธุ์” จากนั้นกรมประชาสงเคราะห์ก็เริ่มจัดตั้งโรงเรียนชั่วคราวของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์กลุ่มชาติพันธุ์ โดยให้เจ้าหน้าที่อนามัยและเจ้าหน้าที่เกษตรทำการสอนก่อนที่จะมีบุคลากรที่เป็นครูเข้ามาสอน ต่อมาใน พ.ศ. 2516 ได้มีการพูดถึงอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดังกล่าวในการจัดระบบการศึกษา แต่ยังไม่ชัดเจนจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2521 ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน ได้มีการจัดการศึกษาในลักษณะอาศรม หรือโครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา โดยกำหนดช่วงดำเนินการไว้ระหว่างปี พ.ศ. 2523-2528 และปี พ.ศ. 2524 ก็ได้บรรจุ

เนื้อหาแผนพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

6.3 ปัญหาการได้รับสิทธิการศึกษาของคนไร้สัญชาติ

เนื่องจากรัฐได้มีความสนใจในการจัดการศึกษาให้กับชาวเขาในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทำให้ชาวเขาเหล่านี้ได้รับสิทธิการศึกษาเพิ่มมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ชาวเขาเหล่านี้จะได้รับสิทธิทางการศึกษาก็ต้องมีข้อถกเถียงกันอยู่ว่าตามกฎหมายสัญชาติแล้วชาวเขาเหล่านี้ไม่ใช่คนไทย ดังนั้น ประเทศไทยจึงไม่ได้ให้การรับรองสิทธิการเป็นพลเมืองของประเทศไทยแต่อย่างใด แต่เมื่อมีการศึกษาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้กับชาวเขาที่ผ่านมาทำให้สังเกตเห็นว่าประเทศไทยนั้นมองภาพของการให้การศึกษา มีความสัมพันธ์กับระบบการปกครองโดยที่มุ่งสู่ความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ และไม่คำนึงถึงการจัดการศึกษาให้กับชาวเขาหรือคนไร้สัญชาติเหล่านี้อย่างจริงจัง ดังนั้น ในที่นี้จึงได้มีการสรุปพัฒนาการของปัญหาการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ได้ดังนี้

ประชาไท (2531) จากบทความเรื่อง การอพยพของชาวเขาเส้นทางในเขาวงกต พบว่า การพัฒนาชาวเขาของรัฐที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่มองข้ามวัฒนธรรมอื่น การพัฒนาไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “คน” นอกจากนี้ ยังพบว่ามีข้อจำกัดในการเผยแพร่ความคิด การสอนคน ระบบงานของหน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหลักสูตรที่ต้องอ้างอิงหลักสูตรของชาติเมื่อลงไปถึงการปฏิบัติงานของระบบราชการ ทำให้การปลูกฝังแนวคิด ขาดความต่อเนื่องที่จะทำให้ชาวเขาไม่สามารถได้รับสิทธิการศึกษาได้มากนัก

งานวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2532) ได้สรุปว่า ปัญหาการศึกษาของชาวเขาน่าจะสืบเนื่องมาจากการมีอคติของครูต่อนักเรียนชาวเขาและความไม่เสมอภาคในการจัดสรรทรัพยากร จึงทำให้เกิดการขาดแคลน เช่น อาคารเรียน วัสดุ อุปกรณ์ และค่าใช้จ่าย เป็นต้น นอกจากนี้ เงื่อนไขที่มาจากภายในชุมชนที่ทำให้ นักเรียนชาวเขาไม่สามารถเข้ารับบริการการศึกษา เช่น การอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร การอยู่ห่างไกลการคมนาคมที่ดี วัฒนธรรม การอพยพย้ายถิ่นฐาน ฐานะทางเศรษฐกิจ สิทธิทางกฎหมาย และการมองคุณค่าของการศึกษา เป็นต้น และในประเด็นปัญหาดังกล่าว

ดุสิต ดวงสา (2537) ได้ให้ความเห็นว่า ปัญหาที่แท้จริงของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถือว่าเป็นปัญหาที่สำคัญซึ่งมีการพูดถึงกันมาก คือ สิทธิการเป็นพลเมืองไทย ปัญหาด้านสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ สิทธิในที่ดินทำกิน ปัญหาทางด้าน การแพร่ระบาดของยาเสพติด และปัญหาทรัพยากร เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ถือว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของชาวเขาซึ่งประเทศไทยก็ตกกันไม่อนุญาตให้ถือสัญชาติไทย

จากแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอาจสรุปได้ว่า รัฐได้มีการจัดการศึกษาให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่รัฐนั้นไม่ได้ให้การรับรองสิทธิการเป็นพลเมืองของรัฐ เท่ากับว่ากลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เป็นคนไร้สัญชาตินั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม การเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนากลุ่มคนเหล่านี้ ก็เพื่อที่จะสร้างความมั่นคงให้แก่รัฐนั่นเอง โดยจำเป็นต้องวางแผนการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์หรือคนไร้สัญชาติ เพื่อที่จะทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ และทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ดังนั้น การจัดการศึกษาให้กับกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนไร้สัญชาติเหล่านี้จึงเป็นวิธีที่รัฐใช้เป็นเครื่องมือในการเข้าไปพัฒนากลุ่มกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนไร้สัญชาติเหล่านี้ โดยรัฐได้ส่งเสริมการศึกษาให้กับกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนไร้สัญชาติในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ระบบการศึกษาในโรงเรียน ระบบการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ รัฐยังให้สิทธิการศึกษาแก่ชาวเขาหรือคนไร้สัญชาติ โดยออกกฎหมายเพื่อจะขยายโอกาสในการได้รับสิทธิการศึกษาของคนกลุ่มนี้ เช่น บทบัญญัติรัฐธรรมนูญปี 2540 และบทบัญญัติรัฐธรรมนูญปี 2550 ซึ่งระบุความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาไว้อย่างชัดเจน และรวมถึงกฎหมายพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ตลอดจนรวมถึงกฎระเบียบกระทรวงศึกษาธิการที่ไม่ปิดกั้นโอกาสในการได้รับสิทธิทางการศึกษาโดยให้ บุตรของคนไร้สัญชาติได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ต้องได้รับการรับรองวุฒิการศึกษาจากสถานศึกษานั้นด้วย ถึงแม้ว่าบุคคลดังกล่าวไม่มีเอกสารหรือหลักฐานในการแสดงตัวตน

ในการศึกษาแนวคิด เอกสาร และบททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาเนื้อหาของแนวคิดในเรื่องพัฒนาการด้านสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ แนวคิดสิทธิในการเข้ารับการศึกษา ปัญหาไร้สัญชาติ การจัดการศึกษาให้กับคนไร้สัญชาติ และปัญหาการได้รับสิทธิการศึกษาของคนไร้สัญชาติ เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำความรู้ในการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปวิเคราะห์ประกอบกับงานภาคสนามที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ไปศึกษาวิจัยด้วยตนเองเพื่อตอบคำถามของวัตถุประสงค์ในการศึกษาในหัวข้อเรื่องสิทธิของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

7. ผลการศึกษา

ประเด็นที่ 1 สิทธิในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติในพื้นที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แบ่งออกเป็นประเด็นศึกษาดังต่อไปนี้

(1) การมีส่วนร่วมของสังคมในชุมชนบ้านโป่งน้อยที่เอื้อต่อการเข้าถึงสิทธิทางด้านการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ

(1.1) ด้านสังคม ชุมชนบ้านโป่งน้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ 13 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีลักษณะทางสังคมของชุมชนบ้านโป่งน้อยเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วย ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ได้แก่ คนไทย ไทใหญ่ ม้ง อาข่า และกะเหรี่ยง เป็นต้น ดังนั้น จึงทำให้เกิดการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมบางอย่างที่มีความแตกต่างกัน เช่น การนับถือศาสนา ประกอบด้วยคนไทยในชุมชนบ้านโป่งน้อยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์นั้นจะนับถือศาสนาคริสต์ซึ่งมักจะรวมตัวกันทำพิธีกรรมทางศาสนาที่โบสถ์ในบริเวณชุมชนช่างทอง สถานภาพทางสังคมของคนในชุมชนบ้านโป่งน้อยมีความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นคนไทยกับคนไทยด้วยกันเอง หรือคนไทยที่กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาในชุมชนบ้านโป่งน้อย ซึ่งคนไทยในพื้นที่นั้นไม่ได้มองว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นบุคคลที่ด้อยกว่าตนเอง แต่ในทางตรงกันข้าม กลับมองว่ากลุ่มชาติพันธุ์ก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน ไม่ได้มีความพิเศษหรือว่ามีสถานะต่ำกว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนนี้ ดังนั้น ลักษณะการอยู่อาศัยของคนไทยในพื้นที่กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมานั้น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดีและดำรงวิถีชีวิตร่วมกันในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งน้อย โดยไม่เกิดความขัดแย้งกัน จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดโป่งน้อย ท่านได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยในพื้นที่และกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพว่า “ความสัมพันธ์นั้นเป็นไปด้วยดีโดยเฉพาะเมื่อวัดมีกิจกรรมพวกเขาก็จะช่วยกันทำกิจกรรมเป็นอย่างดี ทั้งนี้รวมถึงการที่มีคนไทยและกลุ่มชาวเขามาร่วมกันทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งการร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนผู้คนในชุมชนบ้านโป่งน้อยไม่มีการแบ่งแยกว่าใครคนไหนเป็นชาติพันธุ์อะไร” (เจ้าอาวาสวัดโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มิถุนายน 2554) จากสภาพทางสังคมข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นบริบททางสังคมที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการอยู่อาศัยของคนไร้สัญชาติซึ่งส่งผลต่อกลุ่มนักเรียนชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติที่ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติในการเข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

(1.2) ด้านเศรษฐกิจ คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งน้อยมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรกรรม ค้าขาย ข้าราชการ แรงงาน และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น ฐานะผู้ปกครองของเด็กนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะที่ค่อนข้างยากจนถึงฐานะปานกลาง ส่วนที่ร่ำรวยนั้นก็ยังมีบ้างแต่ก็ไม่มาก ส่วนใหญ่ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานของตนเองเข้าเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้นมีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการส่งเสียให้บุตรหลานได้เรียนหนังสือ ผู้ปกครองในกลุ่มนี้จะมีทั้งผู้ปกครองที่เป็นคนไทยในพื้นที่ โดยกลุ่มผู้ปกครองเหล่านี้ประกอบอาชีพทำนา รับจ้างทั่วไป ซึ่งมีรายได้ไม่มากนัก ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งก็เป็นผู้ปกครอง

ของเด็กที่เป็นชาวเขา การประกอบอาชีพของกลุ่มผู้ปกครองที่เป็นชาวเขาส่วนมากเป็นแรงงานรับจ้าง โดยมีนายจ้างนั้นจัดหางานให้เข้ามารับเหมาก่อสร้าง เช่น บ้าน ตึก และหอพัก เป็นต้น การรับจ้างเหล่านี้ส่วนมากนายจ้างจะมีการสร้างค้ายที่พักชั่วคราวให้กับกลุ่มผู้ปกครองของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ ซึ่งค้ายที่พักดังกล่าวนี้อยู่ในบริเวณรอบๆ ชุมชนบ้านโป่งน้อย การทำงานในแต่ละครั้งนั้นจึงจำเป็นต้องย้ายไปตามสถานที่ก่อสร้างที่นายจ้างต้องการจ้างให้ไปทำ ดังนั้น ในเมื่อผู้ปกครองกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เข้ามาอยู่ในชุมชนบ้านโป่งน้อย จึงได้มีการส่งบุตรหลานของตนเองเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย เนื่องจากโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ถึงแม้ว่าเด็กกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จะไม่มีหลักฐานในการแสดงตัวตนว่าเป็นคนไทยหรือระบุว่ามิใช่ชาวไทยก็ตาม โดยที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อยไม่มีการจัดเก็บค่าเล่าเรียนในด้านต่างๆ (ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2554)

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนบ้านโป่งน้อยจึงเป็นโรงเรียนที่คนในชุมชนได้ส่งบุตรหลานเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับโรงเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ จากสภาพทางเศรษฐกิจจะเห็นได้ว่าคนในชุมชนบ้านโป่งน้อยไม่ว่าจะเป็นคนไทยในพื้นที่ หรือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อพยพก็มีฐานะค่อนข้างยากจน สำหรับในเรื่องการเข้ารับศึกษาจึงมีปัญหาในเรื่องค่าใช้จ่ายที่เป็นอุปสรรคในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนดังกล่าว ดังนั้น เมื่อโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้เปิดโอกาสให้มีการจัดการศึกษาขึ้น โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนจึงเป็นหนทางที่ผู้ปกครองเหล่านี้ได้มีโอกาสในการส่งบุตรหลานเข้าไปรับการศึกษา ซึ่งทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ตระหนักถึงสภาพปัญหาดังกล่าวของชุมชน และได้มีการจัดการบริหารโรงเรียนโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายในการเข้าเรียนของนักเรียน ทำให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนบ้านโป่งน้อยเป็นอย่างมาก (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554) จากประเด็นทางด้านเศรษฐกิจจะพบว่า ปัญหาหลักๆ ของการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาของเด็กนักเรียนชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ คือ เรื่องเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายสำหรับส่งบุตรหลานเข้าเรียนของผู้ปกครองที่เป็นกลุ่มแรงงานไร้สัญชาติในชุมชนบ้านโป่งน้อย ฉะนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนไร้สัญชาติจึงพบว่าทางโรงเรียนได้มีการเปิดโอกาสให้กลุ่มนักเรียนที่เป็นเด็กชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเข้าเรียนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย โดยผู้ปกครองของเด็กนักเรียนไร้สัญชาติได้มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เข้าพบกับผู้บริหารโรงเรียนบ้านโป่งน้อยและชี้แจงถึงปัญหาดังกล่าวด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารโรงเรียนบ้านโป่งน้อยเล็งเห็นถึงข้อจำกัดดังกล่าว พร้อมทั้งมีแนวทางในการจัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นถึงสิทธิทางการศึกษา ฉะนั้น โรงเรียนบ้านโป่งน้อย

จึงได้มีการรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติโดยไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายใดๆ (ผู้ปกครองนักเรียนไร้สัญชาติโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2554)

(1.3) ด้านวัฒนธรรม จากพื้นที่ที่เป็นของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยซึ่งมีความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์อาศัยอยู่ ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ในการช่วยเหลือพึ่งพากันของคนในชุมชนซึ่งสภาพทางวัฒนธรรมในที่นี้จะกล่าวถึงวิถีชีวิต ภาษา ศาสนา ของกลุ่มคนไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกับกลุ่มชาวเขา ในเรื่องของประเพณีความเชื่อนั้น กลุ่มคนที่เป็นชาวเขาโดยเฉพาะชาติพันธุ์เดียวกันก็จะมี การรวมกลุ่มกันในการประกอบพิธีกรรมในช่วงวันสำคัญต่างๆ ส่วนคนไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งน้อยจะใช้ชีวิตในการเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของคนในชุมชน เช่น วันสำคัญทางศาสนาพุทธที่มีการเวียนเทียนในตอนกลางคืน และการร่วมกันตักบาตรในตอนเช้า เป็นต้น นอกจากนี้ คนในพื้นที่ยังร่วมกับทางวัดสร้างพื้นที่บริเวณวัดให้กลายเป็นตลาดนัดเล็กๆ โดยที่ชาวบ้านในชุมชนนำสิ่งของมาขายกันในวันเวลาที่วัดกำหนด ซึ่งการอยู่ร่วมกันแบบนี้สะท้อนให้เห็นว่าวัดกับชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก ส่วนในเรื่องภาษานั้นกลุ่มชาติพันธุ์ก็จะมีภาษาเป็นของตัวเอง แต่ถ้าใช้ในการสื่อสารทั่วไปก็จะใช้ภาษาไทยและคำเมืองในการติดต่อสื่อสาร (คนในชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 กรกฎาคม 2554)

นอกจากนี้ วัดยังมีส่วนสำคัญในการสร้างจริยธรรมและปลูกฝังคุณธรรมให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย โดยการนำเอาเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ทั้งกลุ่มที่เป็นเด็กไทยในพื้นที่และกลุ่มที่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์มาอบรมในเรื่องของธรรมะ ฟังเทศน์ และสวดมนต์ในช่วงตอนเย็นของทุกวัน ซึ่งในที่นี่ก็มีเด็กเข้าร่วมประมาณ 200 คน นอกจากนี้ ยังมีอุบาสก อุบาสิกา เข้าร่วมประมาณ 60-70 คน และเจ้าอาวาสวัดโป่งน้อย ยังให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องการปลูกฝังจริยธรรมให้เด็กนักเรียนเหล่านี้ว่า “เราต้องปลูกฝังจิตสำนึกในการทดแทนบุญคุณแผ่นดินให้กับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์และสอนให้พวกเขาเหล่านี้เคารพกฎหมายของบ้านเมือง และทำตัวให้เป็นคนดีของสังคม” (เจ้าอาวาสวัดโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มิถุนายน 2554) ทั้งนี้ จากสภาพทางวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่าวัดมีส่วนสำคัญมากในการส่งเสริมการศึกษาในเรื่องของจริยธรรมคุณธรรมให้กับเด็กนักเรียนบ้านโป่งน้อย ซึ่งลักษณะการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างวัด ชุมชน และโรงเรียน เป็นการดำเนินความสัมพันธ์ที่มีความสอดคล้องกันในการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนบ้านโป่งน้อยโดยเฉพาะทางด้านการส่งเสริมการศึกษาที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

(2) โรงเรียนบ้านโป่งน้อยกับการเอื้อสิทธิทางการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติ

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยเพื่อศึกษาข้อมูลในการดำเนินงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่มีต่อเด็กไร้สัญชาติ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการและครูอาจารย์โรงเรียนบ้านโป่งน้อย เพื่อเก็บข้อมูลในการหาคำตอบว่าในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยมีเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งน้อยเข้ามาศึกษาอยู่ในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยนี้จริงหรือไม่ และทางโรงเรียนได้มีการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ได้อย่างไร โดยปรากฏผลการวิจัย ดังนี้

(2.1) การเอื้อสิทธิทางการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติในประเด็นเรื่องการรองรับนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติให้สามารถเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ จากการสัมภาษณ์ครูอาจารย์โรงเรียนบ้านโป่งน้อย ซึ่งได้ให้ข้อมูลว่า “โรงเรียนบ้านโป่งน้อยมีเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้เข้ามาศึกษาอยู่ที่โรงเรียนนี้จริง และส่วนมากเป็นเด็กที่ไม่มีสัญชาติ และรัฐเองก็ไม่รับรองสถานะความเป็นพลเมืองของกลุ่มเด็กเหล่านี้ ซึ่งเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้เป็นบุตรหลานของแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานให้กับนายจ้างในบริเวณชุมชนบ้านโป่งน้อยและบริเวณชุมชนใกล้เคียง แรงงานต่างด้าวเหล่านี้มีทั้งชาวพม่า ชาวไทยใหญ่ และชาวเขาเผ่าต่างๆ มากมาย ดังนั้น การเข้ามารับการศึกษาของเด็กชาวเขาหรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ได้เริ่มตั้งแต่ชั้นเตรียมอนุบาลจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3” (ครูโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554)

(2.2) การเอื้อสิทธิทางการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติในประเด็นเรื่องแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกันระหว่างเด็กนักเรียนในพื้นที่กับเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าสังเกตการณ์ถึงพฤติกรรมของกลุ่มเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กไทยในพื้นที่กับเด็กชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ ทั้งนี้ รวมถึงสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็กไทยในพื้นที่ พบว่า ความสัมพันธ์ของเด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความสนิทสนมกันดีโดยที่เด็กนักเรียนเหล่านี้ไม่รู้ด้วยซ้ำถึงเรื่องการมีสัญชาติหรือไม่มีสัญชาติ กลุ่มเด็กเหล่านี้รู้แต่เพียงว่าเด็กนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนนี้ก็เพื่อนกันหมดทุกคนถึงแม้ว่าจะมีกลุ่มเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติก็ตาม (ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2554) ทั้งนี้ พฤติกรรมดังกล่าวปรากฏออกมาในรูปแบบของการร่วมกันทำกิจกรรมของโรงเรียน เช่น กิจกรรมทำความสะอาด กิจกรรมกีฬา เป็นต้น ซึ่งการทำกิจกรรมเหล่านี้เด็กทั้งสองกลุ่มให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี และไม่มีการแบ่งแยกในเรื่องของชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกัน (เด็กนักเรียนที่มี

สัญชาติไทย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554) ในประเด็นนี้ จะเห็นได้ว่าโรงเรียนบ้านโป่งน้อยใช้กิจกรรมของทางโรงเรียนเป็นแนวทางในการสร้างความเท่าเทียมกันระหว่างเด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่ม ซึ่งท้ายสุดแล้วก็ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวทางการบริหารงานของโรงเรียนที่ทำให้สภาพแวดล้อมเอื้อต่อนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติในการเข้ารับการศึกษาในสถาบันการศึกษาแห่งนี้

(2.3) การเอื้อสิทธิทางการศึกษาให้แก่เด็กไร้สัญชาติในประเด็นเรื่องการไม่เลือกปฏิบัติต่อนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ พบว่า ในเรื่องการเลือกที่นั้งเรียนของเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ปรากฏว่าการเลือกที่นั้งเรียนของเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย มีการคละกันนั้งระหว่างกลุ่มเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติกับเด็กนักเรียนในพื้นที่ ซึ่งการนั้งเรียนในลักษณะนี้เป็นเพราะถูกจัดที่นั้งโดยครูเป็นผู้จับสลากเลือกที่นั้งให้ เพื่อให้เด็กนักเรียนทุกคนได้นั้งเรียนด้วยกันและทำความรู้จัก คู่้นเคยกับเพื่อนๆ อย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นการพัฒนาด้านความสัมพันธ์ให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ในด้านสวัสดิการของนักเรียนทางโรงเรียนได้มีโครงการอาหารกลางวันฟรี โดยเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติได้รับความเท่าเทียมกับเด็กนักเรียนไทยในพื้นที่ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ การรับประทานอาหารกลางวันของเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อย จะนั้งรับประทานอาหารในแต่ละจุดที่ครูกำหนดให้ ทั้งนี้ เนื่องจากทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ไม่มีโรงอาหาร การรับประทานอาหารกลางวัน เด็กนักเรียนต้องเป็นคนจัดเตรียมภาชนะมาตักอาหารเอง ซึ่งอาหารในมือกลางวันจะประกอบด้วยข้าวและกับข้าว 1 อย่าง และนม 1 กล่อง ก่อนรับประทานอาหารนั้นต้องมีบทท่องจำ เพื่อนึกถึงคุณค่าของอาหารเพื่อให้เด็กนักเรียนรับประทานอาหารให้หมด ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นได้ว่าในประเด็นเรื่องการไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของเด็กนักเรียนทั้งสองกลุ่มรวมถึงสวัสดิการด้านอาหารกลางวันนั้นทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยไม่ได้มีการแบ่งแยกว่าเด็กคนไหนเป็นเด็กไทย คนไหนเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งนโยบายของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยให้ความสำคัญกับสิทธิความเท่าเทียมกันของเด็กนักเรียนทุกคนในโรงเรียน (ผู้ปกครองนักเรียนไร้สัญชาติโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 16 มิถุนายน 2554)

(3) ทศนคติของครูอาจารย์โรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่มีต่อสิทธิของเด็กไร้สัญชาติ

ในทางปฏิบัตินั้น โรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้นได้ให้สิทธิในการเข้ารับการศึกษาของเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติตามระเบียบและข้อกฎหมายที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและรัฐธรรมนูญ ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติได้มีโอกาสทาง

การศึกษาที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ หรือจะเป็นเรื่องที่ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มีเกณฑ์การรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติให้เท่าเทียมกับกลุ่มเด็กนักเรียนไทยในพื้นที่ซึ่งทางโรงเรียนเองก็ไม่ได้นำเรื่องของสัญชาติมาเป็นข้อกีดกันในการเข้าถึงสิทธิการเข้ารับการการศึกษาของเด็กเหล่านี้ ซึ่งรวมไปถึงการที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มีการรับรองวุฒิการศึกษาโดยไม่คำนึงถึงเรื่องเชื้อชาติมาเป็นอุปสรรค ทั้งนี้ ก็เพราะว่าทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มองภาพของการจัดการศึกษาเป็นคนละเรื่องกับเรื่องการรับรองสิทธิของความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นเรื่องของฝ่ายกฎหมายและฝ่ายปกครอง (ครูและเจ้าหน้าที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554)

ดังนั้น นอกจากในเรื่องการปฏิบัติระหว่างครูอาจารย์ที่มีต่อเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ ผู้วิจัยยังได้มุ่งศึกษาในเรื่องทัศนคติของครูอาจารย์ในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่มีต่อเด็กไร้สัญชาติ กล่าวคือ

(3.1) ทัศนคติครูอาจารย์เชิงบวกต่อการจัดการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ได้แก่

- เรื่องความเท่าเทียมของการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติได้มีโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ โดยครูอาจารย์นั้นต้องการที่จะช่วยเหลือและเข้าใจถึงปัญหาต่างๆ ของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติซึ่งก็คือการให้เด็กเหล่านี้ได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับผู้อื่น เช่น หลักเกณฑ์ในการรับนักเรียน รูปแบบการจัดการเรียนการสอน สวัสดิการอาหารกลางวัน กิจกรรมนันทนาการ และการรับรองวุฒิการศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้รวมไปถึงการพัฒนาความสามารถของเด็กเหล่านี้ให้มีคุณภาพมากที่สุด และทางครูอาจารย์โรงเรียนบ้านโป่งน้อยยังได้ให้ความสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการพึ่งพาตนเองและตระหนักสิทธิเสรีภาพของตนเองและบุคคลอื่น นอกจากนี้ ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติว่า “ถ้าเราไม่รับค่าเข้าเรียน ปัญหาสังคมก็จะเกิดตามมาอีกมากมาย เพราะการให้การศึกษาเป็นเครื่องมือของรัฐที่จะควบคุมและขัดเกลาให้เด็กเหล่านี้สามารถเป็นคนดีและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข” (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554) ซึ่งในที่นี้จึงถือว่าทัศนคติและความรู้สึกระหว่างเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติกับครูอาจารย์โรงเรียนบ้านโป่งน้อยเป็นไปด้วยทัศนคติที่ดี ไม่มีการเลือกปฏิบัติในเรื่องของเชื้อชาติในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

(3.2) ทศนคติครูอาจารย์เชิงลบต่อการจัดการศึกษาของเด็กชาติพันธุ์หรือไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ได้แก่

■ การมองว่าการถูกเหยียดหยามมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง โดยจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนได้อธิบายถึงทัศนคติที่มองภาพของเรื่องของสัญชาติและสิทธิการศึกษาของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติว่า “ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจกับคำว่าไร้สัญชาติก่อนว่าเป็นอย่างไร การมองว่าการใช้คำว่าไร้สัญชาตินั้นเป็นการถูกเหยียดหยามมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักสิทธิมนุษยชน การถูกเหยียดหยามมนุษย์ด้วยตนเองเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ ถ้าถามเข้าจริงๆ ใครบ้างที่ไม่มีสัญชาติ ในที่นี้ก็ขึ้นอยู่กับใครจะถูกยอมรับหรือไม่ถูกยอมรับนั่นเอง ซึ่งถ้าหากเป็นอย่างนี้เหมือนว่ามนุษย์เกิดมาเป็นคนแต่ด้อยกว่าสัตว์ถ้าเปรียบกับนกยังดีกว่าเรา เพราะมีอิสระจะไปไหนก็ได้ แต่ทำไมมนุษย์ต้องสร้างกรงกักขังให้กับตนเองโดยคิดว่าฉันควรอยู่ตรงนั้นถ้าเข้าไปตรงนั้นจะมีความผิด นี่ก็คือความชั่วร้ายของมนุษย์ มนุษย์เรียกสัตว์อื่นว่าเดียร์จันตามแต่มนุษย์นั้นแหละเป็นเอง” จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นทัศนคติของครูอาจารย์ในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ซึ่งไม่ใช่แค่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐหรือตามข้อกำหนดแต่เพียงอย่างเดียว แต่ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยยังมีทัศนคติและความรู้สึกที่เห็นอกเห็นใจ ต่อเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ที่กฎหมายนั้นมองข้ามพวกเขา ฉะนั้น โรงเรียนบ้านโป่งน้อยจึงให้โอกาสแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ให้ได้รับสิทธิทางการศึกษาให้มากที่สุด และมองภาพของครูอาจารย์ในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่ไม่ได้มีลักษณะทางพฤติกรรมหรือทัศนคติที่ถูกละเลยโดยกลุ่มเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติแต่อย่างใด

ประเด็นที่ 2 การดำเนินการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยต่อเด็กไร้สัญชาติอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยในงานฉบับนี้ในประเด็นเรื่องการดำเนินการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยต่อเด็กไร้สัญชาติ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้นิยามความหมายในส่วนของการบริหารงานโดยอาศัยทฤษฎีการบริหาร ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดการองค์การ (Organizing) การชี้นำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, ปณิศา มีจินดา, จิระวัฒน์ อนุวิชานนท์, และอรทัย เลิศวรรณวิทย์, 2538) มาเป็นกรอบในการอธิบายโดยมุ่งชี้ให้เห็นว่าโรงเรียนบ้านโป่งน้อยมีการบริหารงานของโรงเรียนต่อเด็กชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติอย่างไร โดยมีกรอบของกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 เป็นตัวกำหนดแนวทางปฏิบัติ ฉะนั้น ในประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอต่อประเด็น ดังต่อไปนี้

(1) การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

ในประเด็นเรื่องการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่มีต่อเด็กชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ หากพิจารณาตามทฤษฎีการบริหารแล้วผู้วิจัยได้อธิบายในประเด็นนี้โดยใช้หลักการการชี้นำ (Leading) และการควบคุม โดยผลการศึกษาพบว่าการจัดการบริหารของโรงเรียนต่อเด็กชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติพบว่า มีการชี้นำและการควบคุมตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการศึกษา และจัดการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้โรงเรียนบ้านโป่งน้อยยังได้ยึดหลักในการเคารพสิทธิทางการศึกษาของประชาชนที่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ที่ระบุว่าประชาชนต้องมีความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันในการได้รับสิทธิในเรื่องต่างๆ ที่รัฐให้บริการ โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้นอ้างอิงตามหลักกฎหมายดังกล่าวที่ว่าประชาชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง โดยไม่จัดเก็บค่าใช้จ่ายใดๆ ดังนั้น ในการบริการการศึกษาของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้น ทางโรงเรียนจึงได้มีแผนการบริหารที่ว่าการศึกษาจะช่วยพัฒนา มนุษย์ และสังคม ซึ่งการจัดการศึกษานั้นสามารถที่จะจัดให้กับประชาชนทุกเพศทุกวัยโดยไม่ปิดกั้นโอกาสทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็กลุ่มคนเชื้อชาติใดก็ไม่มีการแบ่งแยก ฉะนั้น การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยที่มีลักษณะการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กไร้สัญชาติเมื่อไหร่ ผู้อำนวยการโรงเรียนให้สัมภาษณ์ว่า “การรับเด็กไร้สัญชาติเข้ามาศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้นเริ่มตั้งแต่มีกฎหมายไร้สัญชาติเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยก็ได้มีการรับเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้เข้าเรียนเมื่อนั้น” (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554) นอกจากนี้ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อยยังยึดถือว่ เชื้อชาติและการจัดการศึกษานั้นเป็นคนละเรื่องกันโดยยึดถือการศึกษาต้องมีการพัฒนาโดยการมองว่าการศึกษาเป็นเรื่องอิสระไร้พรมแดนไม่มีสิ่งกีดกัน และการศึกษา นั้นไม่ควรมึข้อจำกัดในการพัฒนาทางด้านวิชาการอย่างเดียว แต่ควรต้องมีการพัฒนาในเรื่องของสภาพจิตใจและจิตสำนึกด้วย ดังนั้น ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อยจึงมีการรับเด็กไร้สัญชาติเข้ามาศึกษา เนื่องจากว่าปัญหาการไร้สัญชาติเพราะเด็กบางคนที่ไม่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยถึงแม้ว่าจะเป็นเด็กไทยที่ไม่ได้ไปแจ้งเกิดก็ถือว่าเป็นคนไร้สัญชาติ ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนบ้านโป่งน้อยจึงได้เห็นความสำคัญและปัญหาการขาดแคลนโอกาสทางการศึกษาของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ จึงได้มีการรับเด็กนักเรียนเหล่านี้เข้าเรียนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของนโยบายของรัฐบาลและข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยโรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้นให้ความสำคัญกับสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติอยู่แล้ว ซึ่งการเรียนการสอนและการรับเด็กที่ไม่มีสัญชาติเหล่านี้เข้าเรียนนั้นก็จะเป็นไปตามกฎของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการรับเด็กนักเรียนนั้นทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยจะรับเด็กนักเรียนโดยไม่มีสอบแข่งขัน ส่วนเด็กที่ไม่มีสัญชาตินั้นเป็นเด็กที่ไม่มีบัตรหรือหลักฐานในทางราชการ ทางคณะผู้บริหารของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มีการยืดหยุ่นโดยการรับเด็กไร้สัญชาติ โดยดูจากความประพฤติและปัญหาความจำเป็นในการรับเข้าพิจารณาในการเข้าเรียนในโรงเรียน การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยนั้นได้สังเกตเห็นว่า การให้การศึกษารองโรงเรียนสามารถรับรองในเรื่องการศึกษา แต่ไม่อาจรับรองสิทธิของความเป็นพลเมืองของเด็กไร้สัญชาติได้ ดังนั้น ในที่นี้จึงต้องแยกระบบการศึกษาให้ออกจากระบบการปกครองและกฎหมายสำหรับหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนก็เป็นไปตามปกติตามหลักข้อกฎหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แต่สำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการพูด อ่าน เขียน ฟังภาษาไทย เพื่อพัฒนากลุ่มเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ ให้มีความสามารถในการใช้ความรู้ในการติดต่อสื่อสารกับคนไทยพื้นที่ต่างๆ ได้เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตให้ดีขึ้น การเรียนการสอนสำหรับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาตินั้นได้มีวิธีการที่ให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติได้ดำเนินชีวิตตามปกติ โดยการใช้ภาษาของตนเองในการติดต่อสื่อสารกับเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ส่วนเรื่องการแต่งกายนั้นทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยให้เด็กนักเรียนแต่งกายตามเครื่องแบบชุดนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

จากการสัมภาษณ์เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเกี่ยวกับการเข้ามาเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยว่ามีความรู้สึกอย่างไร ซึ่งเด็กนักเรียนเหล่านี้ได้เล่าว่า “กลุ่มเด็กนักเรียนส่วนมากเป็นชาติพันธุ์ม้งที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งน้อย ซึ่งผู้ปกครองทำอาชีพขายของอยู่ที่ตลาดไนท์บาซาร์ การเข้ามาอยู่ที่นี้มีทั้งเพื่อนที่เป็นเด็กไทยและเพื่อนที่เป็นเด็กชาวเขาด้วยกัน ทุกคนที่อยู่ที่นี่มีความสัมพันธ์กันอย่างสนิทสนมเวลาใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสาร เพื่อนที่เป็นชาติพันธุ์เดียวกันก็จะพูดภาษาเหมือนกัน ส่วนถ้าจะพูดกับเพื่อนเด็กนักเรียนที่เป็นคนไทยก็จะพูดภาษาไทยกลางและคำเมือง ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีปัญหาในการติดต่อสื่อสารกัน” (เด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 7 กรกฎาคม 2554)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์เด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งน้อยว่าทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มีวิธีการใดที่ทำให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติมีความคุ้นเคยกับเด็กไทยในพื้นที่นี้ ซึ่งกลุ่มเด็กเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้าเพื่อนๆ เป็นเด็กนักเรียน

กลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาเรียนในโรงเรียนนี้ในช่วงแรก ครูก็จะพาเพื่อนไปแนะนำตัวหน้าชั้นเรียนให้เพื่อนๆ ในห้องเรียนได้รู้จักกัน” (เด็กนักเรียนที่มีสัญชาติไทย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 8 กรกฎาคม 2554) ดังนั้น ในการจัดการเรียนการสอนนั้นครูอาจารย์ในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเด็กชาวเขาหรือเด็กไร้สัญชาติกับเพื่อนๆ นักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งน้อย

(2) เกณฑ์การรับเด็กนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

การรับเด็กนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ให้สัมภาษณ์ว่า “โรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และตามหลักของรัฐธรรมนูญที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 12 ปี โดยที่รัฐต้องเป็นผู้จัดหาให้และไม่เก็บค่าใช้จ่ายใดๆ” (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554) จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวนี้ จึงได้อธิบายถึงหลักเกณฑ์การรับเด็กนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ซึ่งยึดหลักข้อกำหนดเป็นตัวกำหนดในการดำเนินการบริหารงานของโรงเรียน แต่เนื่องจากสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องของเด็กที่ไม่มีสัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ซึ่งทางโรงเรียนนั้นได้มีวิธีการที่จะรับเด็กนักเรียนไร้สัญชาติเหล่านี้เข้ารับศึกษา หรือเปิดโอกาสให้พวกเขาได้รับสิทธิทางการศึกษาได้มากนักน้อยเพียงใด ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจึงได้แบ่งแยกประเด็นในการอธิบายเกณฑ์การรับเด็กนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กไทยในพื้นที่ และกลุ่มเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโป่งน้อย

(2.1) กลุ่มเด็กไทยที่มีสัญชาติในพื้นที่ การรับเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กไทยในพื้นที่ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ได้ปฏิบัติเหมือนกับโรงเรียนรัฐบาลทั่วไป เช่น การตรวจสอบหลักฐานในการแสดงตัวตนของนักเรียนในทะเบียนราษฎรของไทย และการมีอายุครบตามกฎระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการกำหนด เป็นต้น แต่เกณฑ์การรับเด็กนักเรียนเข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ไม่มีการสอบคัดเลือกเหมือนกับโรงเรียนรัฐบาลในตัวเมืองที่มีการแข่งขันกันสูง ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนบ้านโป่งน้อย เปิดโอกาสให้ทุกคนนั้นได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายที่โรงเรียนนั้นยึดถือปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยเหลือผู้ปกครองของเด็กนักเรียนซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะไม่ค่อยดี ซึ่งการช่วยเหลือนั้นทำโดยการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเหล่านี้ได้ส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในด้านการศึกษา ซึ่งจะมีความสะดวกมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนใหญ่ๆ ในตัวเมือง

(2.2) กลุ่มเด็กชาติพันธุ์ไม่มีสัญชาติ เนื่องจากโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มีการรับเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเข้ามาศึกษาในโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ในเมื่อมีเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งน้อย ดังนั้น ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อย จึงมีนโยบายในการรับเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้เข้าเรียน ซึ่งวิธีการรับเด็กเหล่านี้เข้าเรียนนั้น ในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียนมีความเห็นว่าเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาตินั้นก็ไม่ได้แตกต่างอะไรกับเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กไทยทั่วไป เพราะในที่นี้ก็คือว่าพวกเขาก็เป็นมนุษย์เหมือนกับเรา ในที่นี้ไม่ใช่แค่โรงเรียนบ้านโป่งน้อยเท่านั้นที่มีการเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้เข้ามารับการศึกษา แต่โรงเรียนไหนๆ ก็ต้องทำเหมือนกันหมด ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นข้อกำหนดกำหนดไว้ซึ่งได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและรัฐธรรมนูญ ซึ่งทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มองว่าการจัดการศึกษาให้กับเด็กชาวเขาหรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ควรเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างอิสระ ไม่ควรถูกปิดกั้นด้วยคำว่าเชื้อชาติใดๆ ดังนั้น เหตุผลดังกล่าวจึงสมควรแล้วที่ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้มีการให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กนักเรียนชาวเขาหรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้” (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554)

นอกจากแนวคิดของผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อยในข้างต้น ในทางปฏิบัตินั้นโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้สังเกตเห็นปัญหาว่า กลุ่มเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติที่ไม่มีเอกสารในการแสดงตัวตนว่าเป็นคนไทย และไม่ได้ได้รับการรับรองจากรัฐไทยว่ามีตัวตนอยู่ในประเทศ รวมไปถึงการที่ไม่ได้รับสิทธิการบริการต่างๆ จากรัฐด้วย ดังนั้น วิธีการรับเด็กนักเรียนที่เป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้เข้าศึกษา จึงใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็กนักเรียนเหล่านี้ว่าเป็นใครมาจากไหน การสัมภาษณ์นั้นอาจรวมไปถึงการสอบถามข้อมูลของเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติจากนายจ้างของผู้ปกครองด้วย ซึ่งการพิจารณาเกณฑ์การรับเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเข้าศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยจะพิจารณาจากความประพฤติของเด็กนักเรียน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เด็กนักเรียนที่เป็นชาติพันธุ์ม้งว่าเข้ามาศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้อย่างไร ซึ่งเด็กนักเรียนได้เล่าว่า “ผมเป็นชาวม้งครับ พ่อผมทำอาชีพเก็บขยะ แม่ของผมขายของที่ถนนคนเดิน ถ้าผมอยู่บดอย ผมไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะต้องช่วยแม่ทำงาน แต่เมื่อผมมาอยู่ที่นี้ พ่อกับแม่ก็พาผมมาเข้าโรงเรียนนี้ ซึ่งตอนเข้ามาครั้งแรกนั้น ครูให้ผมพูดและเขียนภาษาไทยให้ครูฟัง หลังจากที่ผมเข้ามาเรียนอยู่ที่โรงเรียนนี้ก็มิเพื่อนเยอะขึ้นและรู้สึกสนุกมาก” ด้วยเหตุนี้ จึงสังเกตได้ว่าทางโรงเรียนบ้าน

โป่งน้อยไม่ได้มีการสอบคัดเลือกนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็เด็กไทยในพื้นที่และเด็กชาวเขาที่ไร้สัญชาติ ซึ่งเกณฑ์การรับเด็กทั้งสองกลุ่มนั้นไม่มีความแตกต่างกัน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าเกณฑ์การรับเด็กนักเรียนเข้าเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยไม่ได้มีความแตกต่างในเรื่องของการแบ่งแยกระหว่างเด็กไทยในพื้นที่ กับเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ ถึงแม้ว่าเด็กเหล่านี้จะไม่มีเอกสารในการแสดงตัวตนว่าเป็นคนไทย แต่ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยก็ได้คำนึงถึงหลักการศึกษที่ไม่จำกัดในด้านเชื้อชาติ ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ เพื่อให้เด็กเหล่านี้ได้มีสิทธิความเท่าเทียมกันในด้านการศึกษาให้เทียบเท่ากับบุคคลอื่นๆ ซึ่งเป็นไปตามกฎระเบียบและข้อกฎหมายและเป็นนโยบายในการบริหารงานของโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

(3) การรับรองวุฒิการศึกษาของเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

จากการตั้งข้อสังเกตของผู้วิจัยที่ว่า เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยมีจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีหลักฐานในการแสดงตัวตนว่าเป็นคนไทย หรือในทางกฎหมายถือว่ารัฐไทยนั้นไม่รับรองสิทธิการเป็นพลเมืองของไทยหรือการมีสิทธิในการเข้ารับบริการต่างๆ จากรัฐอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งข้อสงสัยว่าเมื่อเด็กนักเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ได้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนบ้านโป่งน้อย เด็กเหล่านี้จะมีสิทธิในการได้รับการรับรองในเรื่องของวุฒิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยหรือไม่ ดังนั้น จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อยเพื่อหาคำตอบในเรื่องการรับรองวุฒิการศึกษาของเด็กชาวเขาหรือเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ซึ่งผู้อำนวยการให้สัมภาษณ์ว่า “การมองภาพของการรับรองวุฒิศึกษานั้นต้องมองว่าการศึกษาคือต้องแยกออกจากการปกครองอย่างเด็ดขาด เพราะทั้งสองอย่างนี้มันไม่สามารถรับรองกันได้ ทั้งนี้ เนื่องจากว่าสถานศึกษามีหน้าที่รับรองวุฒิทางการศึกษาและการจัดการศึกษาให้ แต่ไม่มีหน้าที่ในการรับรองความเป็นพลเมืองของรัฐใดรัฐหนึ่งได้ ดังนั้นไม่ควรที่จะเอาทั้งสองอย่างนี้มารวมเป็นเรื่องเดียวกัน ตัวอย่างเช่น เด็กชายหม่อง ทองดี เจ้าหน้าที่ในบ้านเมืองได้นำเอาการจัดการศึกษากับระบบการปกครอง และข้อกฎหมายไปปะปนกัน โดยทางโรงเรียนนั้นจะรับรองเรื่องของสิทธิทางการศึกษา แต่เค้ากลับนำไปเชื่อมโยงไปถึง ถ้าโรงเรียนรับรองการศึกษาแล้วจะได้สัญชาติซึ่งในที่นี้มันไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกันเลย สัญชาตินั้นเป็นเรื่องของฝ่ายปกครองและกฎหมาย ไม่ควรนำมายุ่งเกี่ยวกับการจัดการศึกษา” (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554) นอกจากนี้ จากการที่โรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ดำเนินนโยบายในการบริหาร

โรงเรียนตามข้อกำหนดและระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กล่าวไว้ว่า ทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเต็มที่โดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสถานะบุคคลตามกฎหมายหรือเอกสารในการแสดงตัวตน รวมทั้งให้เด็กทุกคนมีสิทธิในวุฒิการศึกษาเมื่อสำเร็จการศึกษาโดยไม่ต้องมีการประทับตราใดๆ (ชุตติ งามอุรุเลิศ, และคณะ, 2552, น. 13-15)

จากข้อกำหนดซึ่งเป็นระเบียบของกระทรวงศึกษาดังกล่าว ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ในเมื่อมีกฎหมายกำหนดให้เรารับรองวุฒิการศึกษา ดังนั้น ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อย จึงมีการรับรองวุฒิการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนชาวเขาหรือเด็กไร้สัญชาติเหล่านี้ ซึ่งมีลักษณะไม่แตกต่างอะไรกับการรับรองวุฒิการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนทั่วไป” (ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโป่งน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 24 มิถุนายน 2554) ดังนั้น ในเรื่องของการรับรองวุฒิการศึกษาของเด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ถึงแม้ว่าเด็กนักเรียนเหล่านี้จะไม่มีหลักฐานในการแสดงตัวตนว่าตนเองเป็นคนไทย หรือรัฐไทยได้ยอมรับให้มีสิทธิความเป็นพลเมืองของรัฐ แต่เรื่องสิทธิการศึกษานั้น เด็กนักเรียนเหล่านี้สามารถได้รับสิทธิการรับรองในเรื่องของวุฒิการศึกษาตามหลักกฎหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งในที่นี้โรงเรียนบ้านโป่งน้อยก็ได้นำมาปฏิบัติเพื่อรับรองสิทธิในเรื่องของวุฒิการศึกษาแก่เด็กนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย

8. อภิปรายผลการศึกษา

ในการอภิปรายผลการศึกษาในบทความฉบับนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นประเด็นไปที่เรื่อง “ความเป็นชาติพันธุ์และสิทธิการศึกษา” โดยผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าความเป็นชาติพันธุ์กับสิทธิทางการศึกษาของรัฐไทยจะถูกอธิบายผ่านโครงสร้างส่วนบน (Super Structure) ของรัฐ ซึ่งมีอำนาจในการยึดครองอำนาจเบ็ดเสร็จในการจัดรูปแบบการศึกษาให้กับประชากรของรัฐซึ่งในสิทธิด้านการศึกษาจะเห็นได้จากการกำหนดเป็นกฎหมายในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2550 ซึ่งถือว่าเป็นกลไกของรัฐที่สำคัญในการจัดรูปแบบการศึกษาและกระจายโอกาสในการเข้ารับการศึกษาดังกล่าว สิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติในอดีตไม่ได้ปรากฏอย่างเป็นทางการเหมือนในปัจจุบันมากนัก ซึ่งในอดีตนั้นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติจะเริ่มจากหน่วยเล็กๆ เช่น การที่มีมิชชันนารีบางกลุ่มได้เดินทางเข้ามาจัดการศึกษาควบคู่ไปกับการเผยแพร่ศาสนา ต่อมาก็ได้พัฒนาเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม และเมื่อรัฐ

ออกกฎหมายการศึกษาภาคบังคับก็ได้เริ่มมีการจัดตั้งโรงเรียนประชาบาลในกรมสามัญศึกษาด้านฝ่ายตำรวจตระเวนชายแดนก็ได้จัดการศึกษาให้กับชุมชนชาวเขาที่ตั้งอยู่ในท้องที่ห่างไกล และต่อมาฝ่ายกรมประชาสงเคราะห์ก็ได้เริ่มจัดตั้งโรงเรียนและพัฒนาการสงเคราะห์กลุ่มชาติพันธุ์เพื่อที่ให้กลุ่มชาติพันธุ์มีโอกาสได้รับบริการด้านการศึกษา ทั้งนี้ รวมถึงได้มีองค์การพัฒนาเอกชนทั้งในและต่างประเทศเข้าไปให้บริการการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ โดยการจัดตั้งโรงเรียนให้กลุ่มชาติพันธุ์ ในที่นี้เมื่อการพัฒนาได้เพิ่มมากขึ้นทำให้ระบบการจัดการศึกษาขยายตัวตาม ซึ่งก็หมายถึงโอกาสของคนเหล่านี้จะได้รับสิทธิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน โดยได้มีการรับรองโดยกฎหมายซึ่งบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ซึ่งทำให้รัฐนั้นได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิการศึกษามากขึ้น โดยการวิจัยในครั้งนี้ได้พยายามสะท้อนให้เห็นภาพเรื่องการไร้สัญชาติของเด็กไร้สัญชาตินั้นเกิดจากข้อกฎหมายที่รัฐไม่รับรองสถานะความเป็นพลเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งทำให้คนเหล่านี้ไม่มีสิทธิในการได้รับสิทธิต่างๆ ที่รัฐนั้นบริการอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในเรื่องของสิทธิการศึกษานั้น กฎหมายได้มีการคุ้มครองสิทธิดังกล่าว สืบเนื่องมาจากปัจจุบันนี้ การให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพนั้นเป็นเรื่องที่รัฐทุกรัฐสมควรกระทำเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์คนไร้สัญชาติ คนรวย คนจน ก็ควรที่จะได้รับสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งในที่นี้รวมถึงระบบการจัดการศึกษาซึ่งก็ต้องเคารพในความเท่าเทียมดังกล่าวด้วยเช่นกัน

การศึกษาถึงสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติในโรงเรียนบ้านโป่งน้อย ปรากฏว่าโรงเรียนบ้านโป่งน้อยได้ให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติอย่างเท่าเทียมกับเด็กนักเรียนทั่วไปซึ่งเป็นไปตามหลักการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐตามข้อกฎหมายที่กำหนดไว้ ฉะนั้นจากแนวทางในการดำเนินงานการบริหารของโรงเรียนบ้านโป่งน้อยในประเด็นเรื่องสิทธิทางการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติถือว่าประสบความสำเร็จในการเอื้อให้เด็กนักเรียนชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ โดยพิจารณาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ ดังนี้

(1) ทักษะของครูอาจารย์ที่มีต่อเด็กไร้สัญชาตินั้น ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยไม่มีการดูถูกเหยียดหยาม หรือรังเกียจเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติแต่อย่างใด

(2) การดำเนินการบริหารในโรงเรียนบ้านโป่งน้อยในการให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กนักเรียนเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาตินั้น ทางโรงเรียนบ้านโป่งน้อยมองว่าการศึกษานั้นควรมีความเป็นอิสระภายใต้หลักเสรีภาพและแยกออกจากกฎหมายและระบบการปกครอง ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ไม่ควรนำมาปะปนกัน การศึกษานั้นจะรับรองในเรื่องของวุฒิการศึกษาแต่จะไม่รับรองความเป็นพลเมืองของรัฐได้ ดังนั้น การศึกษานั้นควรแยกประเด็นทั้งสองออกจากกัน

(3) การมุ่งเน้นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติเพื่อที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถให้เด็กเหล่านี้ได้มีสิทธิในการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับบุคคลอื่นๆ ทั้งนี้ รวมไปถึงการพัฒนาเด็กเหล่านี้ให้ตระหนักถึงความสำคัญในคุณค่าของตนเองในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้

(4) ความเท่าเทียมในระบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนบ้านโป่งน้อย โดยการไม่เก็บค่าใช้จ่ายในการเข้าเรียน การรับรองวุฒิการศึกษาให้เทียบเท่ากับคนอื่นๆ

จากความสำเร็จข้างต้นที่ทำให้โรงเรียนบ้านโป่งน้อยประสบความสำเร็จในการทำให้เด็กนักเรียนที่ไร้สัญชาติสามารถเข้าถึงการบริการของรัฐในด้านการศึกษาได้ โดยในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้แตกต่างไปจากงานวิจัยที่ผ่านมา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการให้ศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติ คือ การจัดการศึกษาเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาตินั้นเป็นนโยบายของรัฐที่ต้องการที่จะให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการควบคุมปัญหาที่เกิดจากชาวเขาหรือคนไร้สัญชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการรวมพวก โดยการมองว่าต้องให้ศึกษานั้นพัฒนาเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ หรือคนไร้สัญชาติให้กลายเป็นพลเมืองไทยอย่างมีคุณภาพ ซึ่งการพัฒนาให้กลุ่มชาติพันธุ์หรือคนไร้สัญชาติให้กลายเป็นพลเมืองไทยนั้นได้กำหนดอยู่ภายใต้อุดมการณ์การรักษาความมั่นคงของชาติและการปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติกลายเป็นพลเมืองไทย (นิวัฒน์ ตามี, 2539, น. 50) ด้วยเหตุนี้ จึงสังเกตได้ว่าการศึกษาวิจัยในเรื่องสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติ กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโป่งน้อยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญที่มองว่าเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือเด็กไร้สัญชาติที่ควรได้รับสิทธิการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับคนอื่นๆ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานทางทัศนคติที่มองว่า ถึงแม้จะไม่มีสัญชาติแต่ก็มีสิทธิเสรีภาพในการเข้าถึงการศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถให้เด็กเหล่านี้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ โดยปกติสุขซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยที่ผ่านมา คือ ส่วนมากงานวิจัยที่ศึกษาถึงสิทธิการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนไร้สัญชาติให้กลายเป็นพลเมืองไทยโดยการปลูกฝังค่านิยมและอุดมคติในด้านความรักชาติ และมองกลุ่มคนชาวเขาหรือคนไร้สัญชาติเหล่านี้ว่าเป็นปัญหาความมั่นคงของชาติ ดังนั้น เด็กกลุ่มชาติพันธุ์หรือคนไร้สัญชาติเหล่านี้ต้องถูกพัฒนาให้เข้าถึงสิทธิการศึกษาตามนโยบายของรัฐ

9. ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

(1) การให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาติควรคำนึงถึงสิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างจริงจัง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ความสามารถและคุณภาพของเด็กไร้สัญชาติ

ให้สามารถพัฒนาตนเองได้ และควรให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองในเรื่อง การมองเห็นคุณค่าในตัวเองเพื่อลดการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น เพื่อที่จะสามารถใช้ชีวิต ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้

(2) การให้สิทธิการศึกษาแก่เด็กไร้สัญชาตินั้นต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมกัน ในทุกๆ ด้านเพื่อให้เด็กไร้สัญชาติเหล่านี้สามารถเข้าถึงสิทธิการศึกษาได้อย่างทั่วถึง และ ทัดเทียมกับคนอื่น ๆ บนพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(3) หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักถึงและวางแนวทาง ในการปฏิบัติต่อเรื่องสิทธิการเข้าถึงการศึกษาของเด็กไร้สัญชาติโดยไม่ยึดหลักในด้าน กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงความสำคัญในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสภาพจิตใจของเด็กไร้สัญชาติด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). *แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ (ฉบับปี พ.ศ. 2550 – 2554)*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=3204
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2526). *200 ปี ของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2547). *คนต่างด้าวในประเทศไทยคือใครบ้าง? จำนวนเท่าไร? ระบบฐานข้อมูลแบบไหนคือคำตอบ?*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิติวรญา รัตนมณี. (2549). คนนอกอยากเข้า. *วารสารนิติสังคมศาสตร์*, 9(2), 136-169. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/CMUJLSS/article/view/72959/58685>
- ชุตติ งามอรุเลิศ, ดรุณี ไพศาลพานิชย์กุล, สรินยา กิจประยูร, และอภิชาติ ลายสนิทเสรีกุล. (2552). *คลังสมองเพื่อคนไร้สัญชาติ: รวบรวมองค์ความรู้สำหรับการจัดการปัญหาด้านสถานะและสิทธิของบุคคล*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ดุสิต ดวงสา. (2537). *การมีส่วนร่วมและการบูรณาการการเรียนการสอนเรื่องเอ็ดส์ในโรงเรียน ในภาคเหนือ*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก <http://www.aidsthai.org/modul/module5/detaillibrary.php?lid=2112>

- ไทยเอ็นจีโอ. (2548). *ปัญหาคนไร้สัญชาติ ในประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก <http://www.thaingo.org/story/nationless.htm>
- นิกร เพ็งลี. (2552). *นโยบายการศึกษารัฐบาลอภิสิทธิ์*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561 จาก, <http://www.familynetwork.or.th/node/15383>
- นิวัฒน์ ตามี. (2539). *การเข้าถึงโอกาสในการได้รับบริการทางการศึกษาของประชาชนชาวเขา*. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประชาไท. (2531). *การอพยพของชาวเขาเส้นทางในเขาวงกต*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก <https://prachatai.com/journal/2009/03/20547>
- ปิ่นแก้ว อุ้นแก้ว. (2550). *คนไร้รัฐ ไร้สัญชาติในรัฐไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เรณู ลีสุวรรณ. (2535). *นโยบายและการจัดการศึกษา โครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก http://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14457/CMU.the.1992.134
- วินัย ศรีเรือง. (2544). *การจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา: ศึกษากรณีโครงการร่วมโพธิ์ วัดอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. (ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์, ศุภร เสรีรัตน์, ปณิศา มีจินดา, จิระวัฒน์ อนุวิชชานนท์, และอรทัย เลิศวรรณวิทย์. (2541). *การบริหารการตลาดยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: บริษัท ธีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด.
- ศุภชัย สติรศิลป์. (2527). *ปัญหาการศึกษาของชาวเขาเผ่ามูเซอในบริเวณดอยมูเซอจังหวัดตาก*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2547). *สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย>
- สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. (ม.ป.ป.). *สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับ พ.ร.บ.การศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2561, จาก <https://sites.google.com/site/bpolsci9/education-knowledge/srup-sarasakhaykeiywkabphrbkarsuksa>
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2532). *นโยบายการศึกษาของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.